

Den Haag, 8 juli 2022

College van Burgemeester en Wethouders van Den Haag,
per email via structuurvisiezuidwest@denhaag.nl

Betreft: Zienswijze ontwerp-structuurvisie/omgevingsprogramma en ontwerp-PlanMER Den Haag Zuidwest.

Geacht College,

De Bomenstichting Den Haag heeft kennis genomen van de Ontwerp-Structuurvisie/Omgevingsprogramma Zuidwest, het Ruimtelijk Raamwerk en het ontwerp PlanMER van Den Haag Zuid-West.

De Bomenstichting Den Haag brengt graag de volgende opmerkingen onder uw aandacht.

Algemeen missen we de noodzaak en urgentie om maatregelen te nemen in verband met de klimaatcrisis, biodiversiteitscrisis en stikstofcrisis. Dat er woningen nodig zijn bestrijden we niet, maar de genoemde crises zouden wat ons betreft een groter algemeen maatschappelijk belang moeten krijgen.

De Bomenstichting Den Haag heeft bij het lezen van de ontwerp-structuurvisie speciaal gekeken naar de ruimte voor het aanplanten van nieuwe bomen, en het behoud en de bescherming van de huidige bomen.

We weten dat de gemeente dit ook heel belangrijk vindt, zij heeft daarin twee belangrijke uitgangspunten:

- De gemeente heeft zich in de Nota Stadbomen ten doel gesteld om 5% meer blad voor de stad te realiseren.
- De gemeente heeft zich verplicht gesteld om de Stedelijke Groene Hoofdstructuur (SGH) te behouden en te versterken.

Kaarten verduidelijken

Het was niet gemakkelijk om hierover mee te denken, want de kaarten zijn soms heel moeilijk te lezen. Er zijn alleen kaarten van de nieuwe situatie, wat een vergelijking met de huidige situatie lastig maakt. De legenda's zijn vaak niet goed leesbaar, als je inzoomt wordt het onscherp.

Bovendien zijn de beschrijvingen bij de legenda's onnavolgbaar. De kaart met legenda op p 71 hanteert diverse beschrijvingen voor ecologische zones, verbindingen, dragers, singels, linten enz.; soms met en soms zonder behoud en versterkingsdoelstellingen. Dit werkt verwarrend en biedt geen zekerheid voor de toekomst.

We verzoeken om zowel de huidige als de toekomstige situaties in kaarten te verbeelden met heldere, onderscheidende kleuren, en de legenda's te verduidelijken. Dit past bij een transparante overheid.

Aanplanten van nieuwe bomen (meer blad voor de stad)

De Bomenstichting Den Haag verzoekt u om het woordje 'minimaal evenveel' in de passage: "*Er komen minimaal evenveel nieuwe bomen voor in de plaats als dat bestaande bomen gekapt worden.*" (p72) te vervangen door 'meer'. Als het ook lukt om méér woningen terug te plaatsen dan er worden gesloopt, dan moet het toch ook wel lukken om meer bomen aan te planten dan er worden gekapt?

De Bomenstichting Den Haag verwijst in dit verband naar de doelstelling van de Nota Stadsbomen om 5% meer blad voor de stad te realiseren. We verzoeken u om deze doelstelling ook op te nemen in de structuurvisie en dit te verrekenen met de kap van oude bomen.

In de ontwerpstructuurvisie staat her en der de visie om 'meer groen aanbrengen' of woorden van gelijke strekking. Maar nadere uitwerking ontbreekt. "*[Er worden] nieuwe groene verbindingen gemaakt. [...] Door een route van hoge bomen te maken kunnen vleermuizen zich makkelijker verplaatsen*". (p 73) Ook over deze groene verbindingen zien we verder niets terug. De Bomenstichting Den Haag kan niet terugvinden om welke vliegroutes het gaat: ze zijn niet in kaart gebracht. We verzoeken u duidelijk te maken over welke routes het gaat. Zijn het bestaande of nieuwe routes en bestaande of nieuwe bomenrijen?

Aanplanten van bomen opnemen in het spelregelkader

Het aanplanten van bomen komt alleen terug bij de 'optimaliserende spelregels' in het spelregelkader bij luchtkwaliteit (p 124) en bij klimaatbestendigheid (p 125). Gezien hun positieve rol bij klimaat, (wateroverlast, hittestress), luchtkwaliteit (fijnstof incl NO_x) en biodiversiteit (hun rol voor andere soorten) bevelen we aan om het aanplanten van bomen op te nemen in de 'randvoorwaarden' of de 'milieuspelregels'.

Overigens komen ook de natuurvriendelijke oevers alleen bij de optimaliserende spelregels voor. Ten behoeve van de verbetering van de waterkwaliteit en de biodiversiteit zouden natuurvriendelijke oevers randvoorwaardelijk moeten zijn.

Behoud en bescherming huidige bomen

Hoofdboomstructuur en Groen Assenkruis opnemen in doelstellingen en kaarten

We missen in de kaarten (kaart op p 71 Ontwerp-structuurvisie) en in de teksten belangrijke onderdelen uit de SGH. ([Lees hier de SGH](#)).

De Hoofdboomstructuren. Het college heeft zich verplicht deze duurzaam in stand te houden en versterken, maar we kunnen deze verplichting niet terugvinden in de doelstellingen van de ontwerpstructuurvisie (in de tekst en in de kaarten met legenda's). De Hoofdboomstructuur ontbreekt ook op de Analysekaart Stedelijke Groene Hoofdstructuur op pagina 20 in de bijlage 1-3: Ruimtelijk Raamwerk. We hopen van harte dat de potentiële Hoofdboomstructuur in kaart p 33 (Raamwerk) gerealiseerd wordt.

Iets dergelijks geldt ook voor de grote groengebieden (Zuiderpark, Uithof) en Ecologische Verbindingszones (het Groene Assenkruis). Ook deze behoren tot de SGH, met dezelfde verplichting als hierboven beschreven. De kaart met legenda op p 71 hanteert diverse beschrijvingen voor ecologische zones, verbindingen, dragers, singels, linten enz.; soms met en soms zonder behoud en versterkingsdoelstellingen.

Dit werkt verwarrend en biedt geen zekerheid voor de toekomst. De Analysekaart Stedelijke Groene Hoofdstructuur op pagina 20 in de bijlage 1-3: Ruimtelijk Raamwerk, is de structuur van het Groene Assenkruis niet doorgetekend tot aan de Meppelweg.

We verzoeken u om alle kaarten en de doelstellingen aan te passen c.q. aan te vullen.

Stel op tijd een BEA op

“Bij renovatie worden waardevolle bomen beschermd. Alleen als het echt niet anders kan, bijvoorbeeld door een noodzakelijke herindeling, worden ze verplaatst of gekapt. Er komen minimaal evenveel nieuwe bomen voor in de plaats als dat bestaande bomen gekapt worden. Bij kap worden stevige en weerbare bomen teruggeplaatst (p72).”

De Bomenstichting Den Haag vindt dit een te vrijblijvende visie. In de door de gemeenteraad vastgestelde Nota Stadsbomen – Routeboek Stadsbomen in Projecten is het beleid uitgestippeld. De Nota Stadsbomen heeft zich hierbij gebaseerd op de Richtlijn Bomen Effect Analyse (BEA, opgesteld door de landelijke Bomenstichting en de CROW). Doelstelling is om bomen een evenwichtige plek te geven in de planvoorbereiding en besluitvorming.

Bij het opstellen van de BEA dienen alle alternatieve mogelijkheden de revue te passeren: dus niet alleen beschermen, verplaatsen of kappen. Het aanpassen van het plan/project behoort ook tot de alternatieve mogelijkheden. Daarom is het van groot belang de BEA in een zo'n vroeg mogelijk stadium te laten opstellen.

De Bomenstichting Den Haag verzoekt u een BEA op te (laten) stellen waarin alle alternatieven een volwaardige afweging krijgen: behouden, planaanpassingen, verplanten en als het echt niet anders kan kappen met een herplantplicht.

Geen asfalt over boomwortels

De Bomenstichting DH verzoekt u om fietspaden alleen te asfalteren als het asfalt niet op/over de boomwortels komt te liggen. Als dat wel het geval is dan geen asfalt maar wel klinkers. Het nadeel van asfalt is dat het geen water en zuurstof doorlaat.

Bomen langs lange lijnen en dwarsverbindingen

De Bomenstichting DH kan zich vinden in inboeten cq opvullen van bomenrijen die incompleet zijn. Ook de verbetering van groeiplaatsen kan op onze steun rekenen. We zijn het eens om meer verhard oppervlak te vergroenen bijvoorbeeld door de maximale snelheid voor auto's te verlagen van 50 naar 30 kilometer per uur.

Maar soms twijfelen we eraan wat bedoeld wordt. We noemen twee voorbeelden:

- *In de toelichting bij de Hengelolaan en Melis Stokelaan staat er: “bomen [langs de Hengelolaan] krijgen meer ruimte, zodat ze sterker en groter kunnen worden”. (98)*
- *“Langs de Melis Stokelaan [...] worden de natuurwaarden verbeterd. Dat doen we door meer struiken, bomen en riet toe te voegen, en het gras minder vaak te maaien.[...] Bomen krijgen meer ruimte om te groeien” (99)*

Het feit dat de Ontwerp-Structuurvisie de Hengelolaan en de Melis Stokelaan zo benoemen doet vermoeden dat het een uitzonderlijke situatie is. Bij de Beresteinlaan en de Loevesteinlaan bijvoorbeeld, blijft het bij *“het groen wordt zo veel mogelijk versterkt”* en *“het groene karakter wordt versterkt”* (p 101). In het Raamwerk ontbreken helaas de dwarsprofielen voor de toekomst van o.a. de Beresteinlaan en Loevesteinlaan.

Maak meer ruimte voor ecologisch groen

De Ontwerp-Structuurvisie maakt onderscheid tussen ecologisch groen en gebruiksgroen (p 72). Op zich vinden we dit een heel goed punt omdat gebruiksgroen andere eisen stelt dan ecologisch groen. Gebruiksgroen is vanuit ecologisch oogpunt minder waardevol. Ecologisch groen vereist vooral rust, ruimte en 's nachts duisternis.

Het gebruiksgroen krijg in de Ontwerp-Structuurvisie ruime aandacht en beslaat een groot areaal (binnentuinen, sportvelden, recreatieve linten e.d.). Maar juist die toegankelijkheid voor grote groepen (sport, school, recreatie e.d.) zorgt voor onrust, waardoor ecologisch groen niet tot ontwikkeling komt.

Het is dan ook wel teleurstellend dat niet nader wordt uitgewerkt hoe met name ecologisch groen wordt uitgebreid en versterkt. Om een voorbeeld te noemen: in de huidige situatie zijn de randen rond het Groene Assenkruis ecologisch ingericht (m.n. rondom de sportvelden). Maar onduidelijk is of deze randen blijven bestaan, worden uitgebreid en versterkt of niet.

We verzoeken om een nadere uitwerking van de doelstellingen (uitbreiding en versterking) van het ecologisch groen. We verzoeken ook om het areaal van ecologisch groen fors uit te breiden. Maak de arealen inzichtelijk. Dat is van groot belang omdat we midden in een biodiversiteitscrisis leven. Het kan toch niet zo zijn dat ecologisch groen er maar schamel vanaf komt in de visie (en herontwikkeling) van DH Zuid-West? De visie zou juist de grootst mogelijke kansen moeten bieden om de biodiversiteit een 'boost' te geven. Liever wat minder gebruiksgroen en veel meer ecologisch groen.

Zuiderpark

De kaart inclusief legenda in het Ruimtelijk Raamwerk is niet te lezen (Ruimtelijk Raamwerk, p 9). De Bomenstichting Den Haag verzoekt u een leesbare kaart te maken van de huidige situatie en de nieuwe situatie. Dat heel inzichtelijk te maken op transparante ondergrond.

Hertenkamp

Op de plek van de hertenkamp komt ruimte voor skate- en pumptrackactiviteiten (?). De hertenkamp komt 'elders'. Maar er staat niet waar dat is.

De Bomenstichting DH is geen voorstander van nóg een skatepark omdat er al een is. Hertenkampen zijn er juist niet zo veel en met zoveel nieuwe bewoners en kinderen is een hertenkamp heel attractief. Bovendien staan er waardevolle oude bomen.

Doorenbosheuvel

Over de Doorenbosheuvel staat er: *“vernieuwen uitkijkpunt, straatmeubilair, sport- en spelaanleiding en paden.”*

De Bomenstichting Den Haag vindt dat de Doorenbosheuvel waardevol is qua bomen en groen en

cultuurhistorie. Wij vinden het ongepast om hier sportplekken aan te leggen. Het zou Doorenbos een doorn in het oog geweest zijn.

Restwarmte

De ontwerp-structuurvisie (en ook de MER) gaan uit van het gebruik van restwarmte uit de Rotterdam. De restwarmteleiding vanuit Rotterdam (Warmteling) is momenteel in ontwikkeling. Deze leiding komt door Zuidwest (Moerwijk). Vanuit Moerwijk zal deze leiding via een warmte-overdrachtsstation een deel van Zuidwest gaan verwarmen.

De Bomenstichting DH is geschokt dat de gemeente deze restwarmte wil gebruiken in Zuid-West. De restwarmte is niet duurzaam, want afkomstig uit fossiele industrie. Het gebruik is strijdig met het Haagse Klimaatpact. De gemeenteraad is fel gekant tegen gebruik van fossiele industrie. Dit gebruik is om die reden geschrapt uit de RES. Overigens is er geen WOS gepland in Moerwijk. De Warmteling vervoert heet water van 120°C. Dit is veel hoger dan de beoogde maximale 70°C voor Zuid-West.

De Bomenstichting DH verzoekt u om het gebruik van restwarmte uit de fossiele industrie en aangevoerd via de Warmteling te schrappen.

MER

De MER geeft prognoses tot 2040. Gezien de crises (klimaat, biodiversiteit, stikstof, energie) is het van groot belang om verder vooruit te kijken, zeker tot 2100.

Het voorkeursalternatief (VKA) is het alternatief dat uitgewerkt is in de structuurvisie. Het VKA betreft dat Zuidwest wordt verdicht met 10.000 extra woningen, er gestuurd wordt op de mobiliteitstransitie (variant B, aangevuld met enkele maatregelen uit variant C), er ingezet wordt op een warmtenet op middentemperatuur en dat de huidige woningvoorraad wordt verduurzaamd om stikstofdepositie tegen te gaan (salderen).

Maar de tabel Afweging alternatieven en varianten (p 9 MER) toont niet aan dat A en C bijdragen aan beter 'gezonder, groen, duurzaam'. Sterker nog deze factoren scoren negatief of zeer negatief.

Overigens is het niet transparant om gezond, groen, duurzaam op één hoop te gooien.

De Bomenstichting DH vraagt om een nadere toelichting en uitsplitsing.

De MER geeft 'natuur en biodiversiteit' geen intrinsieke waarde, alleen maar mensgerichte waarde (p 145). Deze opstelling beïnvloedt de uitkomsten van de MER.

Figuur 5.85 illustreert volgens de MER dat de geschatte biodiversiteit binnen Zuidwest in Bouwlust en de Uithof hoog is. Daarentegen is de biodiversiteit in grote delen van Zuidwest laag. Dit betreffen Moerwijk, Morgenstond en het Zuiderpark.

Uit welke onderzoeken blijkt dat eigenlijk? Hoe kan het dat de resultaten uit onderzoeken en bijbehorende kaarten op de daaropvolgende pagina's iets anders uitwijzen?

In paragrafen 8.15 en 9.15 – Natuur wordt alleen ingegaan op de (oppervlakte) beschermde natuur. In paragrafen 8.19 (tabel 8.7) en 9.19 (9.4) tabel met effecten voor de Venen resp VKA. Een niet-oplettende

lezer zou makkelijk op het verkeerde been gezet kunnen worden, namelijk dat er geen effecten zijn voor het groen.

Maak expliciet duidelijk dat het alleen gaat om beschermde natuur (Natura2000 en NNN).

De Quicksan is tamelijk summier en heeft alleen gekeken naar beschermde soorten. In de QuickScan worden een reeks van aanbevelingen gedaan. De quickscan waarschuwt voor de grotere recreatiedruk. Worden alle aanbevelingen overgenomen? Wat gaat de gemeente doen aan grotere recreatiedruk? Overigens geeft de Quicksan aanleiding tot nader onderzoek. Dat heeft niet plaatsgevonden.

De beoordeling van de effecten op de biodiversiteit in het VKA is boterzacht (paragraaf 9.19), want niet onderbouwd. Wegen de positief geachte maatregelen op tegen de negatieve effecten van ruimtebeslag van 10.000 extra woningen en grote recreatiedruk over het gehele gebied?

Dat in tabel 9.4 het VKA bij de biodiversiteit toch een 0/+ krijgt is naar onze mening dan ook ongeloofwaardig.

Hoogachtend,
Bomenstichting Den Haag

Clara Visser – voorzitter